

## Leerblad samenstellingen

### Samenstellingen

Sommige woorden zijn samengesteld uit twee of meer woorden. Dit noem je dan ook een *samengesteld woord* oftewel **een samenstelling**. Het tweede gedeelte van zo'n woord is het belangrijkste, want dat bepaalt de betekenis, bijvoorbeeld:

Een **hotelkamer** is een soort kamer: *een kamer* in een hotel.

Een **sportbroek** is een soort broek: *een broek* die je draagt bij het sporten.

Voorbeelden van samenstellingen zijn:

*tuinbroek, slaapkamer, dorpsstraat, rugtas, paardenbloem, wijnglas etc.*

### **Bestaande woorden**

Een samenstelling bestaat altijd uit bestaande woorden, die dus ook zelfstandig voor kunnen komen. In samenstellingen worden voornamelijk zelfstandige naamwoorden gebruikt (*voetbal = voet + bal*), maar ook wordt er gebruik gemaakt van werkwoorden (*kennismaken = kennis + maken*) en bijvoeglijke naamwoorden (*donkergroen = donker + groen*).

Het is belangrijk dat de woorden ook los van elkaar te gebruiken zijn. Is dit niet het geval, bijvoorbeeld bij het woord: *verliefdheid*. *Verliefd* is hier een woord dat je zelfstandig kunt gebruiken, maar *-heid* niet. Dit is een achtervoegsel. Je hebt hier dus niet te maken met een samenstelling, maar met een **afleiding**.

### Betekenis vinden

De meeste samenstellingen staan **niet** in het woordenboek, dus de betekenis moet je zelf bedenken. Dit doe je door de twee woorden even los te maken van elkaar en dan het woord op te zoeken dat je moeilijk vindt, bijvoorbeeld:

*Rusland wil een importverbod van verse groenten uit Europa.*

Het woord **importverbod** kan hier voor problemen zorgen. Je weet waarschijnlijk wel wat een **verbod** is, dus zoek je het woord **import** op.

**Import** betekent: *'het verkopen van goederen uit het buitenland in eigen land'*.

De samenstelling **importverbod** betekent dus dat er een verbod is op het verkopen van goederen uit het buitenland in eigen land.

### Tussenletters

De woorden van een **samenstelling** kun je vaak gewoon **aan elkaar vastplakken(!)**. Dit probeer je in eerste instantie altijd met de woorden. Toch kan dit lang niet altijd. Soms heb je één of meer **tussenletters** (**-e**, **-en** en **-s**) nodig om een goede **samenstelling** te maken.

Hiervoor gelden verschillende regels (zie volgende bladzijde).

### Wanneer komt er tussen -en?

Als het eerste woord van de samenstelling uit een **zelfstandig naamwoord** bestaat dat **alleen** een **meervoud** heeft met **-en** komen die twee letters in de samenstelling te staan.

Bijvoorbeeld: boek + kast: boek is een zelfstandig naamwoord en kent alleen het meervoud *boeken*, dus wordt het *boekenkast*.

### Wanneer komt er alleen een tussen -e?

Je schrijft alleen een **-e** in de volgende gevallen:

1. Als het **eerste deel** alleen een **meervoud** heeft op **-s**. Bijvoorbeeld bij het woord *horloge*. Het woord *horloge* kent alleen het meervoud *horloges*, dus komt er in de samenstelling geen tussen **-n**, maar alleen een **-e**.
2. Als het eerste deel **twee meervouden** kent, namelijk een met **-s** en een met **-en**. Voorbeelden hiervan zijn: *keuze* → *keuzes* en *keuzen* (dus schrijf je: *keuzeopdracht*); *groente* → *groentes* en *groenten* (dus schrijf je *groentesoep*).
3. Ook als het **eerste deel** überhaupt **geen meervoud** heeft, schrijf je alleen een tussen **-e**. *Rijst* en *benzine* zijn hier voorbeelden van. Je schrijft dus: *rijstepap* en *benzinestation*.
4. Je schrijft ook alleen een tussen **-e** wanneer het **eerste deel** van de samenstelling **uniek** is, zoals de *zon*. Hier is er maar één van. Dit geldt ook voor woorden als: *maan*, *hel* en *koningin*. Daarom schrijf je: *zonnestraal*, *maneschijn*, *hellevuur* en *Koninginnedag*.
5. Als het **eerste deel** het **bijvoeglijk naamwoord** (tweede deel) **versterkt**. Voorbeelden hiervan zijn: *reuzeleuk*, *beresterk*, *boordevol*, *apetrots*, *stekeblind*. Je kunt in plaats van dat bijvoeglijk naamwoord net zo goed *erg* neerzetten: het is *erg* vol, ik ben *erg* trots en hij is *erg* blind.
6. Wanneer het **eerste deel** **geen zelfstandig naamwoord** is, maar bijvoorbeeld een bijvoeglijk naamwoord. Voorbeelden hiervan zijn: *hogeschool*; *armelui*; *brekebeen*.
7. Daarnaast schrijf je alleen een tussen **-e** als het woord **niet** meer als een **samenstelling wordt gezien** of als de woorden **niets** met de eigenlijke **betekenis te maken hebben**. Je herkent als het ware niet of nauwelijks meer de woorddelen. Dit worden *versteende samenstellingen* genoemd. Voorbeelden hiervan zijn: *bruidegom*, *klerezooi*, *elleboog*, *bakkebaard*.

### Wanneer komt er een tussen -s?

Bij veel woorden kun je **horen** of er een tussen **-s** moet komen te staan. Alleen bij sommige woorden is het lastig te horen, omdat het tweede deel van de samenstelling dan met een **-s** begint.

Bijvoorbeeld bij *station* + *straat*. Hier hoor je niet of er een tussen **-s** moet komen, maar als je een ander woord in de plaats van *straat* zou plaatsen, dan hoor je het wel: *stationsplein*. Daar hoor je dus wel een tussen **-s** en daarom moet ook *stationsstraat* met een tussen **-s** worden geschreven.

## Lange samenstellingen

De voorbeelden die je tot nu toe hebt gezien van samenstellingen bestonden over het algemeen uit twee woorden. Er zijn ook samenstellingen die uit meer woorden bestaan.

Voorbeelden hiervan zijn: *koffiezetapparaat*, *belegdebroodjesspecialist* en *voetbalveldinspecteur*.

Deze woorden schrijf je gewoon aan elkaar.

Er is een groep waarbij dat minder duidelijk is en dat zijn woorden die bestaan uit een **bijvoeglijk naamwoord** en twee **zelfstandige naamwoorden**, bijvoorbeeld: *langeafstandsloper* is iets anders dan een *lange afstandsloper*.

In het eerste geval heb je het over iemand die lange afstanden loopt en in het tweede geval heb je het over iemand die lang is en afstanden loopt.

Nog een voorbeeld hiervan is: *groenezeepfabriek*. Als dat woord er zo staat, dan heb je het over een fabriek waar ze groenezeep produceren, maar staat er **groene zeepfabriek** dan heb je er over een fabriek die groen is en zeep produceert.

Bij dit soort woorden moet je altijd goed bedenken wat je wil zeggen! Als je het bijvoeglijk naamwoord er los voorzet, zeg je iets over de twee zelfstandige naamwoorden die erna komen. Als je het bijvoeglijk naamwoord eraan vastplakt, hoort het bij het woord.